

Gabriel ANDREESCU

Răspuns la întrebarea: care formă de autonomie?

Puține sunt domeniile atât de sensibile cum se dovedește a fi cel al minorităților naționale. Puține cunosc atâtea înfruntări de opinii între oameni care au făcut din temă câmpul lor de specialitate. În acest context, punerea în oglindă a datelor considerate de autori relevante, a tezelor și opțiunilor lor ni se pare o metodă eficientă pentru stabilirea accentelor și reliefaarea sensului divergențelor. Acest studiu este menit să răspundă analizei propuse de Alina Gentimir, în articolul precedent, privind *forma de autonomie favorabilă României*. Patru ne par a fi susținerile de fond ale domniei sale, pe cele patru le vom analiza pe rând: calificările privind statusul geo-strategic al României și al abordării problematicei etnice după anul 1989; chestiunea armonizării legislative cu instrumentele internaționale din domeniul drepturilor minorităților naționale; relevanța autonomiei teritoriale; locul autonomiei culturale în proiectul Statutului minorităților naționale.

I. Evoluția relațiilor etnice în România

Alina Gentimir consideră că munții Carpați, care traversează țara, reprezintă o parte din cea mai importantă regiune din punct de vedere strategic a lumii și, în legătură cu aceasta, România ar fi confirmat statutul de principal factor de stabilitate al regiunii. Cine va citi *un anumit tip de texte* ale unor autori din Ungaria, Ucraina, Polonia, din țările asiatice ori africane va regăsi peste tot aceleași susțineri ori variante. „Ucraina reprezintă un „tampon” și o „contrapondere strategică” (...) este un „pod” între Europa și Rusia, afirmă Taras Kuzio, ca să dau un exemplu, din nenumăratele posibile, a mândriei cu care un cercetător califică importanța țării lui¹. Dar și Kenya are o importanță strategică, notează un autor kenyan și chiar aduce un „argument” în acest sens: „când Kenya strănută, Africa de Est răcește”². Și Maroc, la fel, e de importanță strategică, iar de data aceasta cuvintele aparțin lui Edward M. Gabriel, ambasadorul Statelor Unite la Rabat³.

Care este substanța acestor sentințe dacă în fiecare țară se va găsi cineva care să invoce unicitatea așezării ei geografice ori rolul ei pacificator? Ce conținut pot avea aceste idei din punctul de vedere al relațiilor internaționale? Sintagme de genul „regiune strategic importantă” sau „factor de stabilitate” au desigur sens. Studiile dedicate chestiunilor de securitate internațională pun un accent considerabil pe

¹ Taras Kuzio, Ukraine: NATO Relationship, Oxford Analytica, 14 aprilie 2000 (<http://www.ualberta.ca/CIUS/stasiuk/st-articles/an-ukr-nat2.htm>).

² (<http://www.thefreelibrary.com/When+Kenya+sneezes+...+despite+its+strategic+importance,+Kenya...-a0201035639>).

³ (http://www.disam.dsca.mil/pubs/v.21_4/gabriel.pdf)

situația din Orientul Mijlociu sau Pakistan, când se ocupă de impactul unor evenimente din zonă asupra stabilității internaționale. Dacă realizăm un inventar al studiilor în materie, vom găsi, cât de cât, uzanța pe care o dau specialiștii calificărilor. În științe în general și în cele sociale în particular, pentru a spune ceva, termenii trebuie bine circumscriși. În rest, ei folosesc la declamații, legitime pentru promovarea unor proiecte – spre exemplu, aderarea Ucrainei la NATO – dar fără legătură cu știința.

Dar cu adevărat problematică în studiul Alinei Gentimir este imaginea pe care o oferă evoluției relațiilor interetnice din România post-decembristă. Înțelegem că după anul 1990 acestea ar fi fost abordate dintr-o perspectivă democratică întemeiată pe consacrarea și garantarea drepturilor omului. Or, cine a urmărit și studiat și, mai ales, *a trăit* evoluția acestor relații, are de vorbit despre o istorie mai plină de umbre decât de lumini.

Prima parte a acestor relații s-a aflat sub presiunea unui hiper-naționalism care nu și-a pus nici un fel de limite⁴. Diferitele grupuri de interese românești și instituțiile care le serveau au utilizat toate mijloacele clasice, de la limbajul urii până la forțele paramilitare, pentru a folosi represiunea asupra minorității maghiare ca mijloc de afirmare politică. Numai responsabilitatea unor actori ai momentului – precum Kincses Előd, vicepreședintele Consiliului Frontului Salvării Naționale – a împiedicat ca drama de la Târgu Mureș din 19-20 martie 1990, unde au murit cinci oameni și au fost răniți sute, să nu devină și mai sângeroasă⁵. Incităriile la ură, inclusiv ale unor lideri politici, au continuat în forță. Iată două exemple: „Recent, mai mulți criminali itineranți, care operau prin trenuri, au fost arestați, firește, toți sunt de naționalitate maghiară”⁶; „Pe aici nu se trece, stimați iredentiști maghiari și foarte prețuiți trădători de țară români, noi nu credem în varianta voastră pentru Casa Comună Europeană (...) mutați-vă gândul, colonizați mai degrabă pusta aia sau închiriați pământuri prin Siberia și Asia, dar obișnuiți-vă cu ideea că Ardealul va fi veșnic românesc”⁷. Oare aceasta să exprime „perspectiva democratică” asupra relațiilor interetnice asumată de România după anul 1990? În toamna anului 1991, înfruntările retorice au ajuns din nou la paroxism, iar Transilvania a fost împânzită de trupe militare. În anul 1995, tensiunea a revenit la cote maxime, când ministrul Educației al PDSR a scos din legislația sectorială posibilitatea examenelor la facultate în limba maternă.

Este adevărat că datorită responsabilității unor organizații ale societății românești și a liderilor maghiari din acel moment lucrurile nu au urmat un scenariu de tip iugoslav. Nici nu avea cum să fie unul identic, dar ducerea conflictelor până la

⁴ Valentin Stan, Naționalism și securitate europeană: integrarea euro-atlantică a României, în Studii Internaționale nr. 1/1995, p. 25-47.

⁵ Maghiarilor din diferite localități li s-a cerut să nu vină „să-i apere” pe conaționali din Târgu Mureș, iar mai multe autobuze cu români ce se îndreptau spre oraș au fost oprite pe drum (Kincses Előd, Martie negru la Târgu-Mureș, Haromszek, Târgu-Mureș, 1991).

⁶ Corneliu Vadim Tudor, Atenție la Ungaria! (6), în România Mare nr. 19, Anul I, 12 octombrie 1990, în Gabriel Andreescu, Renate Weber, Naționalism și stabilitatea statului de drept, în Studii Internaționale nr. 1/1995, p. 49.

⁷ Corneliu Vadim Tudor, Atenție la Ungaria! (3), în România Mare nr. 19, Anul I, 21 septembrie 1990 în Gabriel Andreescu, Renate Weber, loc. cit., p. 50.

confruntări majore între populația română și maghiară era foarte posibilă. Oricum, niciunul dintre mijloacele folosite de către Slobodan Miloșevici în R.F. Iugoslavia nu a fost uitat de principalii lideri politici de atunci⁸. Considerând dramatice reporturile interetnice din România, Înaltul Comisar pentru Minoritățile Naționale al OSCE a întreprins numeroase drumuri în România, punându-și la dispoziție bunele oficii, pe măsura mandatului său: alertă timpurie și acțiune preventivă.

În sfârșit, nu trebuie uitat că până în anul 1997 s-au desfășurat circa 35 de acțiuni de alungare a unor comunități de romi din localitățile unde trăiau. Un adevărat *pattern* cauzat de faptul că autoritățile nu luau măsuri împotriva celor responsabili.

În urma alegerilor din 1996, organizația UDMR a intrat la guvernare alături de formațiuni politice românești, anumite piese legislative în favoarea minorităților au fost rapid adoptate, iar climatul interetnic s-a ameliorat considerabil. S-a putut vorbi cu sens despre realizarea unui „model de reconciliere româno-maghiar”. Formațiunile politice din Slovacia au fost invitate la București pentru a vedea cum se poate pune capăt dominației politice a unei coaliții naționaliste prin colaborarea cu maghiarii. Au venit, au învățat și au răsturnat, prin alegeri, guvernul naționalist al lui Meciar.

În urma acestor evoluții, Partidul Social Democrat, ajuns la putere după alegerile din anul 2000, a încheiat un protocol de colaborare cu UDMR și a luat la rândul lui măsuri în favoarea maghiarilor. Nu trebuie totuși uitat că în toată această perioadă limbajul public violent la adresa maghiarilor nu a încetat. Ba chiar partidele care colaborau cu UDMR i-au făcut pe maghiari să realizeze că totul depinde de conjunctură. S-a întâmplat în anul 1999 în chestiunea universităților de stat în limba maternă, apoi în anul 2001, cu Raportul SRI (sau Comisiei de supraveghere a SRI, nu a devenit niciodată clar) asupra pierderii controlului statului în județele Harghita și Covasna.

Se poate spune că astăzi, manipularea tensiunilor interetnice a ajuns să aibă puțin succes în societatea românească, iar raporturile dintre români și maghiari sunt, în general vorbind, rezonabile. Însă istoria acestor raporturi în perioada național-comunismului ceaușist și după 1990 are momente întunecate care nu pot fi trecute cu vederea printr-o calificare conciliatoare. Tocmai astfel de istorii sunt decisive în definierea opțiunii minorităților.

II. Relevanța instrumentelor internaționale în materia minorităților naționale

Una dintre ideile subliniate de către Alina Gentimir este cea a adaptării sistemului normativ românesc la instrumentele internaționale în materia minorităților naționale. Sunt amintite Declarația ONU privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, etnice, lingvistice și religioase, Documentul OSCE de la Copenhaga, Recomandările Lund, Raportul CSCE prezentat la Geneva la Întâlnirea Experților Minorităților Naționale, Carta europeană a autonomiei locale, Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale.

⁸ Pentru o descriere detaliată a istoriei, a se vedea *Gabriel Andreescu*, *Ruleta. Români și maghiari, 1990-2000*, Ed. Polirom, Iași, 2001.

Ce spune însă această „adoptare legislativă”? Sistemul internațional de protecție a minorităților naționale este lipsit de relevanță pentru statele unde există comunități minoritare puternice. Fiind sistemul standardelor minime, „cel mai mic numitor comun” pentru societăți cu mari diferențe în ce privește diversitatea identitară, nici nu putea fi altfel. Situația a fost codificată odată cu Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale, primul tratat internațional dedicat în întregime protecției minorităților naționale, prin care s-a optat pentru un instrument cadru⁹. „Aplicarea” Convenției-cadru arată măsura în care un anumit stat urmărește cu bună-credință prevederi-program atât de flexibile (pentru a face față varietății de situații) precum următoarea: „În ariile locuite tradițional sau în număr substanțial de persoane aparținând unei minorități naționale, dacă aceste persoane solicită acest lucru și acolo unde această cerere corespunde unei nevoi reale, Părțile se vor strădui să asigure, în măsura posibilului, condiții care să permită folosirea limbii minoritare în raporturile dintre aceste persoane și autoritățile administrative [art. 10 alin. (2)]”.

În fapt, nu e corect să spunem că România „și-a adaptat legislația”, căci a avut dintotdeauna un sistem normativ mult superior celui internațional. Avându-se în vedere istoria minorităților naționale din România, repetăm: *nici nu se putea altfel*.

III. Relevanța autonomiei teritoriale

Alina Gentimir notează caracterul controversat, în România și peste tot în lume, a subiectului autonomiei, de unde conchide că tema s-ar impune a fi analizată din perspectiva instrumentelor internaționale și europene, „care poate fi apreciată ca obiectivă”. În această serie sunt enunțate Declarația ONU privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, etnice, lingvistice și religioase, Documentul OSCE de la Copenhaga, Recomandările Lund, Convenția-cadru privind Protecția Minorităților Naționale și alte câteva documente.

Autoarea întrebării „Care formă de autonomie este favorabilă României?” definește prima formă pe care o discută, *autonomia teritorială*, contrar noțiunii standard, ca drept al membrilor unei minorități dintr-o anumită zonă de se a guverna ei înșiși. Exemplul oferit, al populației suedeze din Insulele Ålands, arată că nu s-a avut în vedere un alt tip de autonomie. Rămâne atunci să ne raportăm la o definiție de referință, de exemplu, cea a lui James Crawford: teritoriile autonome sunt regiuni ale unui stat, distinse în mod obișnuit prin caracteristici etnice și culturale, cărora le-au fost garantate puteri separate privind administrarea internă, într-o anumită măsură, fără să fie desprinse de statul căruia îi aparțin¹⁰. Trebuie deci subliniat că de autonomia teritorială a unei regiuni se bucură toți locuitorii acesteia, nu doar membrii minorităților.

Acestea fiind spuse, ar mai fi de adăugat că autonomia teritorială nu reprezintă un standard al niciunui instrument internațional. Este inutil să ne uităm în textele

⁹ Pentru analiza acestui aspect, a se vedea *Gabriel Andreescu*, Avizul privind România al Comitetului consultativ al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, în *Revista Română de Drepturile Omului* nr. 24/2003, p. 41-52.

¹⁰ *James Crawford*, *The Creation of States in International Law*, Clarendon Press, Oxford, 1979.

Declarației ONU privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, etnice, lingvistice și religioase, Documentului OSCE de la Copenhaga etc., căci prevederi care să garanteze un „drept la autonomia teritorială” nu au cum să existe în înțelegeri interguvernamentale. Cu atât mai puțin ar fi de așteptat să găsim susținerea autonomiei în Constituția României, de vreme ce tocmai aceasta era problema de rezolvat.

Alina Gentimir invocă și Recomandările Lund, singurele relevante pentru tema autonomiilor, din lista folosită, căci sunt opiniile unui grup de experți. Susține însă că ar fi ambigue. Nu sunt, se referă explicit la acele aranjamente teritoriale, de nivel „local, regional, sau administrații autonome care corespund circumstanțelor istorice și teritoriale în care trăiesc minoritățile naționale și care ar putea prelua anumite funcții [ale statului] pentru a răspunde mai adecvat preocupărilor acestor minorități (20)”¹¹. Argumentele Recomandărilor Lund pentru astfel de aranjamente par a fi de asemenea limpezi: „Toate democrațiile au aranjamente asupra guvernării la diferite nivele teritoriale. Experiența din Europa și din alte părți arată valoarea transmiterii anumitor funcții legislative și executive de la nivel central la nivel regional, dincolo de descentralizarea care are loc în cadrul administrației de la centru la birourile regionale și locale. Aplicând principiul subsidiarității, statele ar trebui să aprecieze într-un mod favorabil devoluția teritorială a puterilor, inclusiv funcțiile specifice ale autoguvernării, în particular pentru a ameliora oportunitățile minorităților de a-și exercita autoritatea în chestiuni care le privesc (19)”.

Foarte sintetic, aproape declarativ, experții OSCE indică existența aranjamentelor regionale și eficacitatea lor pe pământ european. În rest, soluția la întrebarea: „Este de creat sau nu o autonomie teritorială în sprijinul unei minorități naționale?” depinde de cât de puternică este aspirația minorității și ce spune, în acest sens, cadrul ei istoric de evoluție.

Tema autonomiei teritoriale este îmbrățișată de toate formațiunile comunității maghiare. UDMR i-a dat o expresie reprezentativă și principială în proiectul său lege a minorităților naționale și minorităților autonome din 1993. După anul 2003, tema autonomiei teritoriale este legată mai ales de activismul Uniunii Civice Maghiare și de Consiliul Național Maghiar din Transilvania. Dar proiecte de statute de autonomie fuseseră elaborate și înainte de 1993, aveau să fie scrise și după 2003. Un universitar maghiar avea să comenteze aproape ironic această bogăție de oferte: „Dacă eficacitatea luptei pentru drepturile minorităților s-ar putea măsura în numărul de inițiative de statute de autonomie, atunci maghiarii din România ar fi cu siguranță una dintre minoritățile cu cele mai multe succese din Europa: începând din 1990, s-au elaborat nu mai puțin de zece astfel de proiecte în numele maghiarilor din România, de către diverși experți sau grupuri de experți mai mult sau mai puțin autopropuși”¹².

¹¹ The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life & Explanatory Note Foundation on Inter-Ethnic Relations September 1999.

¹² Între anii 1990 și 2004 au fost propuse următoarele proiecte: aprilie 1991, *Géza Szócs*, Pachet de proiecte de lege a naționalităților; martie 1993, *József Csapó*, Memorandum privind autodeterminarea comunității naționale a maghiarilor din România; noiembrie 1993, Document UDMR-CDU, Proiect său lege a minorităților naționale și minorităților autonome; martie 1994, *Sándor N. Szilágyi*, Legea drepturilor identitare naționale și a conviețuirii res-

Un alt doilea aspect constă în faptul că pentru maghiarii din Transilvania, societatea română în ansamblul ei constituie un cadru istoric conjunctural, rezultat al traumei istorice suferite de bunicii lor. Sentimentul izolării, în ciuda conviețuirii în cadrul aceluiași stat, motivează cu atât mai mult sentimentul de solidaritate comunitară în ciuda oricăror divergențe¹³. În sfârșit, existența unei puternice tradiții de autonomie în Țara Secuilor explică și concretețea aspirației, constituie și un argument de legitimare. Fie că place, fie că nu, orice autor care dorește să înțeleagă și să contribuie la soluționarea problemelor maghiarimii transilvane are de luat în considerare aceste aspecte.

E adevărat că, „de partea cealaltă”, nu există o cultură a autonomiei, nu există o autentică preocupare pentru nevoile minorității maghiare. Și acest aspect face parte din realitatea socio-politică a României. O distanță atât de mare în ce privește viziunile și așteptările minorității maghiare și majorității românești creează un obstacol serios în calea unei soluții agreeate de cele două comunități. Problema de mentalitate a fost descrisă de Salat Levente în felul următor: „Ce se poate observa la noi, în raport cu cele menționate, în privința planurilor de autonomie ale maghiarilor din România? Se poate observa, pe de o parte, că elita politică a maghiarilor din România tratează acest proiect fie ca un slogan lipsit de conținut, ne-operaționalizabil în condițiile date, fie ca un fetiș ale cărui consecințe nu ajung să fie conștientizate îndeajuns. Opinia publică românească, pe de altă parte, diabolizează încercările de autonomie ale maghiarilor, invocând „conspirații” ce ascund tendințe de separatism, autoizolare, segregare și bantustanizare, ori de câte ori problema ajunge să devină obiectul disputei politice. Avem de a face, prin urmare, pe de o parte cu un fetiș, pe de alta cu un construct diabolic – ambele atitudini fiind dovezi ale lipsei de cultură politică și indică faptul că este nevoie încă de foarte multe eforturi pentru a se putea vorbi și la noi despre autonomie, cu șanse reale de reușită și fără consecințe nefaste pentru evoluția democrației în contextul societății românești¹⁴.

Tocmai diferența de mentalitate arată că există o problemă de adâncime care urmează a fi rezolvată, una care privește principiile de bază ale statului român. Adoptarea unei autonomii teritoriale în regiunea ocupată majoritar de maghiari are o miză constituțională, explicată de Bakk Miklós în termenii necesității de a se trece la

pectuoase și armonioase a comunităților naționale; septembrie 1994, *József Csapó*, Autonomii care conduc la autodeterminare internă. (Statutul autogovernării cu statut special; Statutul autonomiei individuale a comunității naționale a maghiarilor din România și Statutul autonomiei uniunii regionale a autogovernărilor locale cu statut special); aprilie 1995, *UDMR – Departamentul Politic al Președinției Executive (Bodó Barna, Szász Alpár Zoltán, Bakk Miklós)*, Statul autonomiei personale a comunității maghiare din România; aprilie 1995, *Miklós Bakk*, Proiect de lege privind autogovernarea personală; mai-unie1995, *József Csapó*, Statutul autonomiei Țării Secuilor; octombrie2003, Consiliul Național al Secuilor, Statutul autonomiei Țării Secuilor (Proiect supus dezbaterii publice elaborat de József Csapó); noiembrie 2003, Grup de experți (*coordonator Miklós Bakk*), Proiect de autonomie (Lege cadru referitoare la regiuni, Proiect de lege privind înființarea regiunii cu statut special a secuilor, Statutul autonomiei regiunii cu statut special a secuilor – *Salat Levente*, Proiecte de autonomie ale maghiarilor din Transilvania).

¹³ *Gabriel Andreescu*, Cultural and Territorial Autonomy and the Issue of Hungarian Identity, *Hungarian Studies*, vol. 21, no. 1-2/2007, p. 61-85.

¹⁴ *Salat Levente*, op. cit. (manuscris).

un nou model statal prin depășirea modelului de stat cu structura unitară, model al modernității politice adoptat în tradiția pașoptistă și în baza constituției din 1866. „Modelul statal alternativ către care România ar putea avea un *take off*, arată el, „ar fi un model care, în plan normativ, înseamnă o completare a *contractului social* cu un contract între comunitățile teritorial-politice care constituie acest stat”¹⁵.

Ce rațiuni s-ar opune acestui model? Eficacitatea autonomiilor este verificată, autonomiile teritoriale sunt o formulă de succes în lumea contemporană. Opiniile autorilor reputați o confirmă și o explică:

Henry Steiner: în anumite situații, autonomia constituie „o necesitate practică, cea mai puțin rea soluție, preferabilă căderii în violență și opresiune sistematică”¹⁶.

Hurst Hannum: „[...] un nou principiu de drept internațional poate să fie distins la intersecția definițiilor contemporane ale suveranității, autodeterminării și a drepturilor persoanelor și a grupurilor, care va veni în sprijinul unor încercări creative de tratare a conflictelor dintre drepturile minorităților și ale majorităților înainte de a evolua până la război civil și cererile de secesiune [...] Acest drept la autonomie recunoaște dreptul comunităților minoritare și indigene să exercite o autodeterminare internă de substanță și să-și administreze propriile probleme într-o manieră care să nu fie în contradicție cu suveranitatea ultimă a statului – dacă termenul este utilizat corespunzător”¹⁷.

Asbjørn Eide: „Din perspectiva ordinii mondiale, aranjamentele privind autonomia în cadrul statelor suverane pot fi folositoare ca soluție de mijloc, preferabilă atât secesiunii, care poate fi extrem de costisitoare, cât și completei integrări și subordonări față de autoritățile centrale, ceea ce pentru anumite grupuri poate fi intolerabil”¹⁸.

Regiunile cu statut special invocate de Alina Gentimir sunt exemple de succes, atât Insulele Åland, cât și Trentino-Alto Adige constituie regiuni stabile (în cel de-al doilea caz, după decenii de tensiune interetnică care au dus până la acte teroriste) și printre cele mai prospere în țările din care fac parte.

În ce privește soluția practică la cererile de autonomie teritorială a maghiarilor, aceasta reprezintă o temă în sine. O fereastră de oportunitate o reprezintă regionalizarea, cerință a Uniunii Europene pe care România nu o poate amâna nedefinit. Desenarea frontierelor regionale astfel încât minoritatea maghiară să fie majoritară în cadrul regiunii care acoperă teritoriul tradițional de existență al ei ar intra în actualul cadru constituțional¹⁹. Solidarizarea întregii comunități maghiare în jurul proiectului unei regiuni majoritar maghiare ar putea asigura acestuia succesul, în ciuda lipsei de simpatie pentru model între principalele partide românești, care ar dori actuala organizare pe vechile regiuni de dezvoltare. Comunitatea maghiară ar putea să spere măcar la solidaritatea acelor români care s-au preocupat și specializat între timp în problematica minorităților naționale și ale căror instrumente pot măsura fără probleme avantajele autonomiei teritoriale.

¹⁵ *Bakk Miklós*, Regiuni și comunitate politică – o nouă abordare a „problemei maghiare”, în Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 2/2009, p. 19.

¹⁶ *Gabriel Andreescu*, Națiuni și minorități, Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 118.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Ideea de bază a proiectului universitarului maghiar Bakk Miklós.

IV. Autonomia culturală în proiectul Statutului minorităților naționale

Totuși, ca alternativă la autonomia teritorială, Alina Gentimir susține formula autonomiei culturale și, în consecință, proiectul Statutului minorităților naționale. În opinia autoarei, proiectul legislativ românesc ar oferi repere precise și salutare pentru autonomia culturală, în același timp, respectă terminologia neutră și precaută „impusă de standardele internaționale referitoare la autonomie (sic!)”. Sunt amintite observațiile Comisiei de la Veneția, recomandările ei privitoare la Statut și necesitatea eliminării anumitor dispoziții neclare ori restrictive; între acestea – idee care pare îmbrățișată în text – că atunci când se referă la minoritățile naționale”, Statutul ar trebui să aibă în vedere persoanele, nu cetățenii, de vreme ce exercitarea drepturilor minorităților garantate la nivel internațional nu trebuie să depindă de cetățenie²⁰.

Alina Gentimir arată că autonomia culturală, așa cum este ea definită în proiectul Statutului, este compatibilă cu Legea fundamentală și legislația sectorială și indică totodată anumite avantaje ale ei. Aceleași argumente au fost aduse, de altfel, de UDMR, ale cărui experți au elaborat documentul, ca și de ceilalți reprezentanți din Grupul Parlamentar al Minorităților Naționale. Numai că discuțiile despre rostul autonomiei culturale, asupra căreia s-a concentrat dezbaterea publică din România, a lăsat în umbră problemele serioase, de fond, ale Statutului²¹. Acesta nu a adăugat niciun drept la ceea ce este deja recunoscut prin legile sectoriale. Nu apare în plus nicio măsură educațională, lingvistică, religioasă relativ la ce există deja în beneficiul membrilor minorităților minoritare. Miza Statutului este să transmită deciziile și să asigure controlul asupra exercițiului unor drepturi specifice către structuri formate din persoane aparținând comunității *care au o natură esențialmente politică*. Deși autonomia culturală ar fi destinată, în principiu, impunerii vocii minorității în domeniul specializat, precum cultura și educația, sistemul nu implică organizațiile profesionale. Acestea sunt practic excluse de la posibilitatea să aibă vreun rol direct.

Faptul că tema autonomiei culturale a fost argumentată, pro sau contra, cu emoție, explică discreția care a acoperit piesa-cheie a proiectului Statutului, noțiunea de „organizație a cetățenilor aparținând minorităților naționale”. Sintagma apare în Constituția României, fiind interpretată, până acum, ca referindu-se la asociațiile și fundațiile persoanelor aparținând minorităților naționale. Acestea intră în competiție între ele – susținând astfel democrația internă a minorităților – pentru a reprezenta comunitatea în Parlamentul României și a administra fondurile primite de la bugetul

²⁰ La acest punct, Comisia de la Veneția greșește fără îndoială, căci nu pune proiectul Statutului în contextul măsurilor speciale asigurate în România minorităților naționale. Astfel, reprezentarea parlamentară a minorităților naționale are sens doar dacă membrii acestora sunt cetățeni.

²¹ Începând cu luna februarie 2005, proiectul Statutului minorităților naționale a fost supus dezbaterii în cadrul unor întâlniri mai largi sau mai restrânse de specialiști. În timpul discuțiilor au apărut critici asupra unor chestiuni de principiu, sau asupra unor detalii tehnice, dar acestea puteau fi luate relativ ușor în considerație. Proiectul Statutului s-a blocat în momentul trecerii textului prin guvern, partenerii de coaliție ai UDMR refuzând să accepte anumite prevederi ale modelului de autonomie culturală. Eforturile UDMR și a celorlalte organizații culturale ale minorităților de a convinge Executivul, ca și intervențiile partenerilor politici din UE nu a deblocat nici până astăzi proiectul de lege.

public pentru protejarea și dezvoltarea identității naționale. Or, proiectul Statutului a „cedat” organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale dreptul la reprezentare, circumscriindu-le pe acestea prin intermediul prevederilor discriminatorii ale Legii electorale din 2004. Practic, doar uniunile culturale ale minorităților existente în Parlament au șansa să fie recunoscute ca organizații ale cetățenilor aparținând minorităților naționale. Monopolul politic al organizațiilor culturale existente este întărit și legitimat. Prevederile Statutului referitoare la organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, împreună cu cele referitoare la structurile autonomiei culturale dau „pe mâna” unor organizații construite pe criterii politice întreaga viață comunitară. Cum o mare parte din fondurile statului sunt destinate susținerii infrastructurii acestor organizații, este spulberată orice șansă de egalitate în competiția pentru reprezentarea politică.

Statutul minorităților naționale introduce un sistem costisitor, fără să adauge ceva cu adevărat nou drepturilor de care beneficiază astăzi, prin sistemul legislației sectoriale, persoanele aparținând minorităților naționale. El elimină orice piedică ca întregul sistem instituțional de natură culturală și educațională să fie parazitat de către organizațiile minorității naționale care au preluat reprezentarea minorităților.

Or, rolul autonomiilor, inclusiv al celor culturale, este să servească intereselor minorităților, ceea ce implică manifestarea diversității de opinii și aspirații în cadrul comunității. Pentru minorități naționale numeroase, cum sunt maghiarii și romii din România, democrația internă devine, ca și în cazul popoarelor, o dimensiune vitală. Ar fi absurd ca plusul de protecție pe care îl simt membrii minorităților naționale în cadrul autonomiei lor culturale să trebuiască a fi plătit printr-o slăbire a puterii lor de a face față factorilor de presiune interni. E probabil ca membrii minorităților sau majorității să nu perceapă pericolele actualei propuneri de Statut. Tocmai din acest motiv, o anumită responsabilitate cade pe umerii celor ce își dedică activitatea înțelegării normelor menite să amelioreze viața societăților diverse etnocultural.